

Анотація. У статті розкрито технологію структурування інформації в діяльності соціального працівника, виявлено недоліки основних форм роботи з інформацією та запропоновано її структурувати, використавши ментальні карти. Уточнено визначення поняття «інтелектуальна карта»; розкрито структуру інтелектуальних карт, технологію структурування інформації за їх допомогою; особливості їх застосування в різних сферах людської діяльності. Проведене анкетування підтвердило припущення про доцільність використання ментальних карт у процесі планування діяльності соціальних працівників.

Ключові слова: структурування інформації; ментальна карта; технологія; алгоритм; анкетування; експеримент; соціальний працівник.

Актуальність (Introduction). Ера цифрових технологій, що призвела до надлишку інформації, змушує фахівців із соціальної роботи шукати нестандартні способи роботи з нею. Потрібно знаходити в потоку інформації основне і відсіювати другорядне, а отже, стисло й образно її структурувати, тому заучування та переказування текстів, звична нам традиційна форма конспектування на сьогодні втратили свою актуальність. Для сучасної людини, а тим більше для соціального працівника, вміння отримувати й ефективно управляти інформацією – вкрай важливе, необхідне й повсякденне завдання. Отже, проблема структурування інформації затребувана в сучасному світі через перенасичення нею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recentness arches and publications). Не зважаючи на те, що ми отримуємо великий обсяг інформації, способи її подання досі традиційні. Уперше обґрунтував теорію інформації К. Шеннон, а В. Глушков розвинув і поглибив напрацювання в цьому напрямі, досліджуючи кібернетику як науку. Модель структурування інформації розкрито в працях: В. Гриценка, М. Вовка, А. Котової та ін.

Мета (Purpose). Мета дослідження полягає в розкритті технології структурування інформації в процесі професійної діяльності соціального працівника за допомогою ментальних карт. Реалізація мети дослідження передбачає формулювання таких завдань: виявити недоліки основних форм роботи з інформацією; уточнити визначення поняття «ментальна карта», розкрити її структуру; визначити особливості застосування ментальних карт у різних сферах людської діяльності; розкрити технологію структурування інформації за допомогою ментальної карти.

Методи (Methods). У дослідженні застосовано методи бесіди, анкетування, аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації.

Результати (Results). У повсякденній роботі соціальний працівник стикається з великим потоком інформації (інтернет, радіо, телебачення, преса, реклама тощо) і повинен на неї реагувати, адже його професія типу «людина – людина» визначає об'єктом саме особистість. З одного боку, специфіка професії полягає в тому, що основний зміст праці передбачає взаємодію між людьми. З іншого – вимагає від фахівця подвійної підготовки, а саме: вміння встановлювати і підтримувати контакти з людьми, розуміти та розбиратися в їхніх особливості, а також мати відповідну підготовку у тій чи тій галузі виробництва, науки, техніки, мистецтва тощо [1]. А найголовніше – вміння допомогти людині. Із цією метою

пропонуємо використовувати ментальні карти як засіб структурування інформації. На сьогодні ментальні карти одні дослідники зараховують до методів, інші – до засобів, технологій, інструментів тощо. Саме поняття «ментальна карта» пов'язане з потребою отримати, обробити, відтворити, зберігати і передавати інформацію. Це визначення вперше застосували в економічному секторі, адже будь-які важливі управлінські та економічні рішення неможливо приймати без ментальних карт. Із часом поняття поширилось на всі сфери людської діяльності.

Термін *mind-map*, *mindmapping* з англійської мови перекладають по-різному: ментальні карти, інтелект-карти або інтелектуальні карти, карти розуму, карти пам'яті, когнітивні карти. По-різному їх інтерпретують.

Т. Бюзен вважає, що саме він уперше ввів це поняття в науковий обіг. Термін «когнітивна карта» запропонував американський психолог Е. Толменом (1948) у праці «Когнітивна карта в щурів і людини» [2]. У роботі науковець довів, що щури, поміщені в лабіринт, самостійно знайшли вихід до облаштованої годівниці. Науковець довів, що вони можуть знайти шлях до годівниці не тільки сушею, але й водою. Отримані дані дозволили Е. Толмену зробити висновок про внутрішню карту піддослідних щурів, тобто схему їх руху. Таку карту (маршрути, взаємозв'язки елементів навколишнього середовища тощо) можуть скласти тільки ті істоти, які на підставі попереднього досвіду наділені психікою.

Базові ж правила способу представлення і зв'язування думок («Концепція відображення») розробив професор Дж. Новак (Корнуельський університет, 60-ті роки ХХ століття) [3]. Ідеєю для цього стала теорія Д. Аусубела, який довів ґрунтовність попереднього досвіду для формування нових концепцій.

Бачення ментальних карт Т. Б'юзенем нагадує структуру нейрону, оскільки він досліджував процеси саме в головному мозку. Початковим завданням було швидке, зрозуміле конспектування і запам'ятовування лекцій за допомогою символів. Читаючи текст, дослідник «малював» прочитане на аркуші знаками, лініями, образами, словами тощо, тобто, уявлення структури майбутнього (створеного) документа дозволило йому легко скласти план роботи, написати сценарій заходу, розробити тренінг, обробити велику кількість літератури, а отже, записати найголовніше. На основі результативних та ефективних дослідів можна з впевненістю констатувати, що річне, поквартальне та помісячне планування, а також планування тижня або навіть дня стає легким і швидким процесом для соціальних працівників при застосуванні ментальних карт. Важливо те, що в такому випадку немає синдрому «забування», бо перед очима один єдиний аркуш. Отже, Т. Б'юзен розглядав карти як інструмент для запам'ятовування, навчання, планування, візуалізації тощо, а його брат Б. Б'юзен довів потужність цього інструменту для розвитку логічного та творчого мислення людини. Усе це докладно подано в книзі «Супермозок» [4].

Засновані на асоціативних зв'язках ментальні карти за своєю структурою нагадують специфіку роботи головного мозку, тому що їхня багатоканальна система зберігає й обробляє інформацію. Коли в пам'яті починає відтворюватись одна з ланок цієї системи, то відбувається ланцюгове згадування пов'язаних із нею подій, фактів тощо [10].

У нашому дослідженні на основі аналізу праць науковців термін *ментальна карта* витлумачуємо як зручний та ефективний інструмент для візуалізації мислення, альтернативного запису, структуризації інформації в наочному вигляді за допомогою діаграм, схем, які демонструють думки, пов'язані та об'єднані між собою загальною ідеєю [5-9].

Під час планування роботи (річне, квартальне, помісячне, щотижневне тощо) виникає потреба в правильній інтерпретації та структуруванні великої кількості даних.

На основі проведеного анкетування визначимо основні недоліки в процесі відтворення тексту, роботи з таблицями, списками, діаграмами, об'єктами SmartArt, рисунками тощо. В анкетуванні взяло участь 127 соціальних працівників Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (м. Київ, Києво-Святошинський та Фастівський райони Київської області). Респонденти повинні були відповісти на такі запитання анкети: *Як часто Ви шукаєте необхідну інформацію? Як Ви її знаходите? Як Ви обробляєте інформацію? Скільки часу Ви витрачаєте на обробку інформації? Як Ви фіксуєте (відтворюєте) потрібну інформацію?*

Запитання анкети не складні, проте дають повне уявлення про те, як соціальні працівники обробляють інформацію.

Усі опитувані обробляють інформацію традиційними способами, а саме: читають, конспектують на папері, виділяють головне, записують у формі цитат або нотаток, класифікують за допомогою схем (< 1%) тощо. Здійснивши обробку отриманих анкетних даних, ми визначили основні недоліки в процесі обробки інформації.

По-перше, великі обсяги інформації, що представлені традиційними способами запису, досить складно запам'ятати, а отже, і відтворити. По-друге, на пошук необхідної інформації витрачають велику кількість часу, що сповільнює роботу фахівця. По-третє, великий обсяг інформації не дозволяє швидко виявити ключові ідеї. По-четверте, не можливо застосувати творчий підхід в описуванні проблеми, а отже, знайти нове рішення важко.

Для соціальних працівників проведено заняття, на якому продемонстровано алгоритм розробки ментальних карт. Після цього запропонували самостійно скласти власні карти, що їх зараховують до творчих способів візуалізації інформації.

Перше завдання полягало в складанні річного плану. І тут виникли труднощі. План має відповідну структуру, яка зрозуміла тільки при її повному читанні. На запитання «Чому це не можна намалювати або зробити у вигляді піктограм/малюнків?» майже всі респонденти сказали, що важко підібрати піктограму. На превеликий жаль, творчі люди так і не змогли дати обґрунтованої відповіді на елементарне запитання. Було запропоновано виділити вузлові структурні компоненти плану, а потім записати їх на аркуші паперу. Відповіді склалися щонайменше з трьох-п'яти слів.

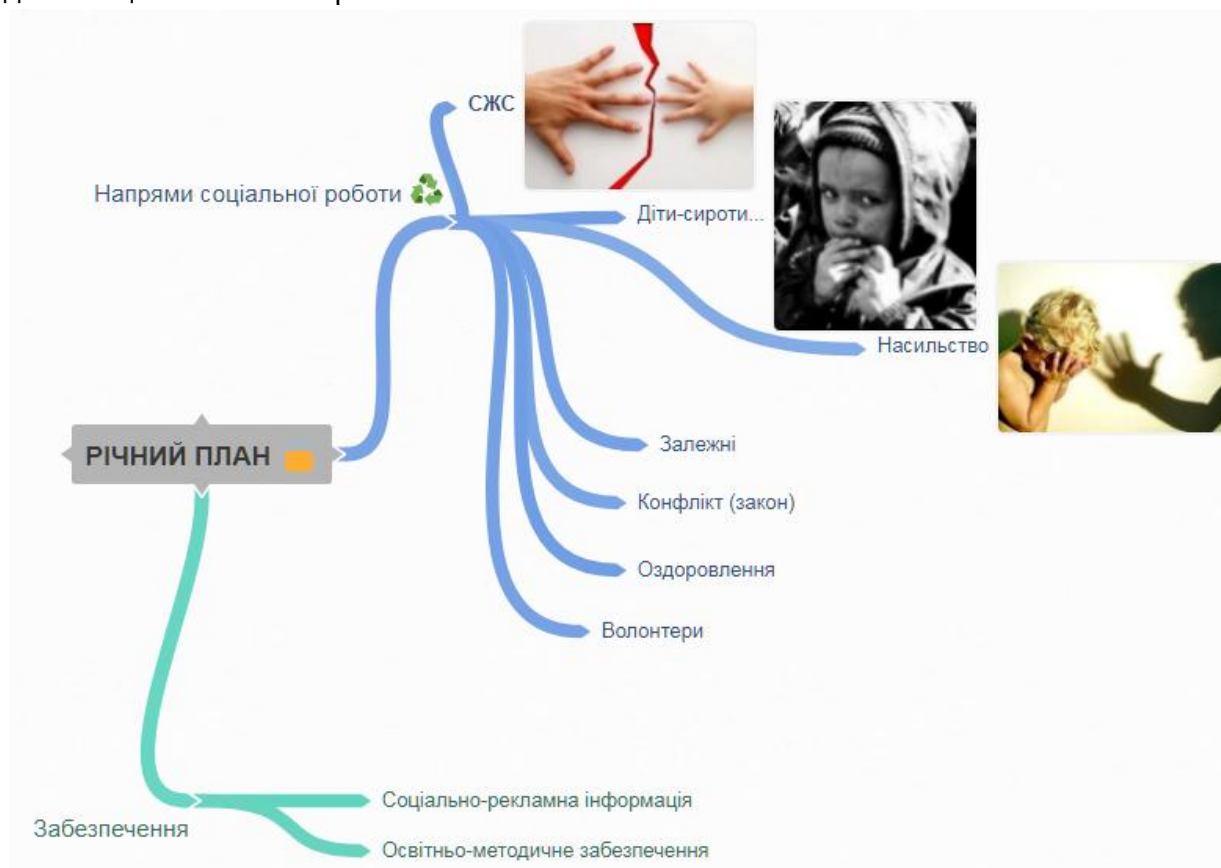

Рис. 1. Приклад ментальної карти «Річне планування»

Наступний крок: запропоновано їх намалювати. Теж одразу не вдалося респондентам виконати це завдання. Однак, використавши запропоновані малюнки до словосполучень, фахівці легко і швидко скоротили словосполучення до ключових слів. Після цього було запропоновано намалювати карти в безкоштовному сервісі Coggle (рис. 1), візуалізувавши в такий спосіб складені річні плани.

Висновки і перспективи (Discussion). Соціальні працівники, працюючи з великим

обсягом інформації, легко й швидко можуть узагальнити й відтворити її, застосовуючи ментальні карти. Практика показала, що люди, які використовують для роботи ментальні карти керують своїм часом, а не він ними.

Список використаних джерел

1. Моє професійне самовизначення. URL: <http://ito.vspu.net/blogspot/Samoviz/page-13.html> (дата звернення 09.08.2018)
2. Толмен Э. Когнитивные карты у крыс и у человека / Эдуард Толмен ; [хрестом. по истор. психолог. под ред. Гальперина П. Я., Ждан А. Н.]. – М. : Изд-во МГУ 1980. С. 63–69. URL : <http://www.psychology.ru/library/00060.shtml> (дата звернення 09.08.2018)
3. Сарачинська С. Карти знань та шляхи їх використання у навчальному процесі. URL: <https://www.slideboom.com/presentations/514280> (дата звернення 10.08.2018)
4. Бьюзен Б., Бьюзен Т. Супермышление. Мн.: Попурри 2003. 320 с.
5. Карти знань. Wiki osvita. URL: http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php?title=%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%8C (дата звернення 12.08.2018)
6. Карти розуму. URL: <https://sites.google.com/site/kartyrozumu/> (дата звернення 09.08.2018)
7. Казанцева О.П., Стеценко І.В., Фурик Л.В. Информатика 7 клас : підручник. – Тернопіль : Богдан 2015. С. 50-55. URL: <http://narodna-osvita.com.ua/2459-pdruchnik-nformatika-7-klas-kazanceva-op-stecenko-v-furik-lv-skachati-chitati-onlayn.html> (дата звернення 12.08.2018)
8. Ментальные карты. URL: <https://kolesnik.ru/2005/mindmapping/> (дата звернення 09.08.2018)
9. Тверезовська Н.Т., Вікторова Л.В., Кочарян А.Б. Інформаційні ресурси забезпечення соціально-педагогічної діяльності : навч. посібник. К. : ЦП Компрінт 2017. 335 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/323153267_Informacijni_resursi_zabezpecenna_socialno-pedagogicnoi_dialnosti
10. Петрова І.А., Ракова Е.П. Использование структурированных графических схем в изучении информатики. *Успехи современного естествознания*. 2013. № 10. С. 35-36.

REFERENCES

1. Moye profesijne samoviznachennya. URL: <http://ito.vspu.net/blogspot/Samoviz/page-13.html>
2. Tolmen E. Kognitivnye karty u krys i u cheloveka / Ehdvard Tolmen ; [hrestom. po istor. psiholog. pod red. Gal'perina P. YA., Zhdan A. N.]. – M. : Izd-vo MGU 1980. S. 63–69. URL : <http://www.psychology.ru/library/00060.shtml>
3. Sarachins'ka S. Karti znan' ta shlyahi ih vikoristannya u navchal'nomu procesi. URL: <https://www.slideboom.com/presentations/514280>
4. B'yuzen B., B'yuzen T. Supermyshlenie. Mn.: Popurri 2003. 320 s.
5. Karti znan'. Wiki osvita. URL: http://www.eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php?title=%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%8C
6. Karti rozumu. URL: <https://sites.google.com/site/kartyrozumu/>
7. Kazanceva O.P., Stecenko I.V., Furik L.V. Informatika 7 klas : pidruchnik. – Ternopil' : Bogdan 2015. S. 50-55. URL: <http://narodna-osvita.com.ua/2459-pdruchnik-nformatika-7-klas-kazanceva-op-stecenko-v-furik-lv-skachati-chitati-onlayn.html>
8. Mental'nye karty. URL: <https://kolesnik.ru/2005/mindmapping/>
9. Tverezovs'ka N.T., Viktorova L.V., Kocharyan A.B. Informacijni resursi zabezpechennya social'no-pedagogichnoi diyal'nosti : navch. posibnik. K. : CP Komprint 2017. 335 s. URL: https://www.researchgate.net/publication/323153267_Informacijni_resursi_zabezpecenna_socialno-pedagogicnoi_dialnosti
10. Petrova I.A., Rakova E.P. Ispol'zovanie strukturirovannyh graficheskikh skhem v izuchenii informatiki. *Uspekhi sovremennogo estestvoznaniya*. 2013. № 10. S. 35-36.

ТЕХНОЛОГИЯ СТРУКТУРИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИИ ДЛЯ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ

Харченко С.В., Тверезовская А.В.

Аннотация. В статье раскрыта технология структурирования информации в деятельности социального работника; выявлены недостатки основных форм работы с информацией и предложено ее структурирование с использованием ментальных карт. Обобщено определение понятия «ментальная карта»; раскрыта их структура, технология структурирования информации с их помощью; особенности применения ментальных карт в различных сферах человеческой деятельности. Проведенное анкетирование подтвердило предположение о целесообразности использования ментальных карт в процессе планирования деятельности социальных работников.

Ключевые слова: структурирование информации, ментальная карта; технология; алгоритм; анкетирование; эксперимент; социальный работник

TECHNOLOGY STRUCTURING INFORMATION FOR SPECIALISTS IN SOCIAL WORK

Harchenko S.V., Tverezovska O.V.

Abstract. The article describes the technology of structuring information in the activities of a social worker; the shortcomings of the main forms of working with information were revealed and its structuring was suggested using mental maps. The definition of the concept of "mental map" is summarized; their structure, technology of structuring information with their help is revealed; features of their application in various spheres of human activity. The survey carried out confirmed the hypothesis of the advisability of using mental cards in the process of planning the activities of social workers.

Key words: structuring information, mental map; technology; algorithm; questioning; experiment; Social worker.

УДК 378.6 "2" : 504.5 : 628.4.047

«УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ» НА РАДІОАКТИВНО-ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

І.Ю. ХВОСТЕНКО, магістр другого року навчання спеціальності «Соціальна робота»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

E-mail innakhvostenko@ukr.net

Н.Т. ТВЕРЕЗОВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи та інформаційних технологій в освіті

Національного університету біоресурсів і природокористування України

E-mail tverezovskaya@nubip.edu.ua

Анотація. Розкрито особливості людей похилого віку на основі головних чинників демографічної революції; виявлено їх проблеми. Здійснено розподіл соціальних умов людей похилого віку (зовнішні та внутрішні), а також виокремлено рівні (макро- і мікро-) соціальної роботи. На основі аналізу анкетних даних виокремлено соціальні проблеми людей Народицького району. Запропоновано залучити до роботи волонтерів з людьми похилого віку на базі будинку культури смт. Народичі Житомирської області.

Ключові слова: університети третього віку, соціальні проблеми, причини, наслідки, результат, бесіда, анкетування, критерії, населення, забруднені території, радіоактивне зараження, чинники, демографічна революція.

Актуальність (Introduction). Швидка зміна структури населення планети зумовлена певною сукупністю факторів, основоположними з яких виступають зміни в структурі та складі населення планети, що отримало назву «демографічної революції». Зростання світового населення; зниження народжуваності; зростання захворюваності – головні її чинники.

Люди похилого, або «третього віку», як їх прийнято називати в Європі, на сьогодні складають одну з найчисельніших категорій громадян, які стикаються з проблемами